

A vezetői felelősséggel kapcsolatos megállapítási per (*wrongful trading*) lehetséges hatásai a vétkes gazdálkodással elkövetett csődbűncselekmény miatt indult büntetőeljárásokra

A vezető tisztségviselő felelősségével kapcsolatos írások a civilisztikai jogtudomány egyik divattémája. De érdekes módon ezen írások egyike sem tér ki arra, hogy a vezetői felelősség nem csupán a polgári jog, de a büntetőjog szempontjából is kiemelt jelentőséggel bír. Jelen tanulmányban arra teszek kísérletet, hogy az ügyvezetői felelősségre vonás két intézményét, a magánjogi felelősség szempontjából irányadó - a 2006. évi VI. törvény 14. §-ával bevezetett, 2006. július 1. napjától hatályos - 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban Cstv.) 33/A. §-ában szabályozott megállapítási pert (*wrongful trading*), és a Btk. 404. § (1) bekezdésében szabályozott csődbűncselekmény intézményét (*vétkes gazdálkodás*) összehasonlítsam, és rámutassak a bizonyítási eljárások hasonlóságára, a két intézmény átfedésére.

Az igazságszolgáltatás hatalmi ágában a büntetőjog területén aktívan tevékenykedő igazságügyi alkalmazottként mindig fontosnak tartottam annak leszögezését, hogy a büntetőjogot nem lehet élesen különválasztani a polgári jogtól. Mit ér az egyik a másik nélkül? Félkarú óriások lennének csupán. A polgári ügyek – és így különösen a gazdasági ügyek – elbírálásának módja, az ott lefektetett szempontrendszer egy alapvetően civilisztikai háttérnormákra épülő bűncselekmény elbírálása során (s ilyen a csődbűncselekmény miatt indult büntetőper is) mindenképpen segítségként, mankóként szolgálhat. Az ügyvezetői felelősségre vonás egyfajta lehetőségére szeretném felhívni a figyelmet, egyúttal rámutatni arra, hogy a megállapítási per eredményei milyen módon használhatóak fel a büntetőeljárásban.

Prof. dr. Tóth Mihály gondolatát idézem: „*Sajnos gyors, kapkodó, naponta változó világban élünk, s úgy tűnik, a gazdasági büntetőjog területén még nem ért véget a próbálkozások és a kísérletek kora. Pedig, ha valamihez, a büntetőjogi kérdések komoly téttel járó megítéléséhez biztosan állandóságra és nagyobb megfontoltságra lenne szükség.*” Ezen gondolat mentén legyen ez a tanulmány egy kísérlet a gazdasági büntetőjogi bíráskodás fejlesztésére.

I. Bevezető gondolatok – a csődjog és a büntetőjog

Az, hogy a gazdasági élet szereplői működésüket legalább részben hitelből finanszírozzák, teljesen természetes, és a modern gazdaság egyik alapköve. Ahol viszont hitel van, ott van csőd is. Az adósok egy része nem tud megfelelni a piaci követelményeknek, fennálló adósságát nem képes teljesíteni. Ez eddig nyílt titok. A közgazdasági szakirodalom arra is rámutat, hogy a csőd az üzleti élet normális kísérőjelensége, attól függetlenül létezik, hogy adott állam a jelenség megoldási módjait szabályozza-e vagy sem.

A csődrendszer, a csődszabályozás sokáig alapvetően büntető jellegű, represszív volt, az adós hibájából megbomlott gazdasági és erkölcsi rendet igyekezett helyreállítani. Az adós nem csak vagyonával, hanem személyével is felelt tartozásaiért. A klasszikus csődjogok azonban már nem az adós személyére fókuszálnak, hanem a hitelezői követelések kielégítésére szolgáló vagyon kerül a középpontba. Újabb tendencia, hogy elsősorban nemzetgazdasági szempontok alapján a csődjogban előtérbe kerültek az adós védelmét szolgáló intézmények, a fizetőképesség helyreállítása, az újjászervezés, a reorganizáció, a csődjogba „beáramlik” a közérdek.¹

A csődre vonatkozó újabb törvények általános és közös forrását, egyes nemzeti eltérő sajátosságoktól eltekintve, a római jog képezi. Fő elve a magántevékenység rendszere, mely szerint a közhatóság sem a hitelezők követeléseinek megállapítása vagy osztályozása, sem a vagyon kezelése, elárverezése vagy szétosztása során nem működött közre hivatalból.² A csőd önálló szabályozást nem nyert, a végrehajtási eljárás egyik válfaját alkotta. A XII. táblás törvény szerint az eljárás az adós személyére irányult, a vagyoni végrehajtás csak kivételként jelent meg. Ha az adós fizetéseképtelenné vált, a hitelezők fogságba vethették, majd szabályszerű eljárás után megölhették, vagy eladhatták rabszolga gyanánt idegen földre (trans Tiberim), s követeléseiket az ily módon nyert vételárból elégíthették ki. Az adós azzal, hogy nem fizetett, megsértette az erkölcsi rendet, s a civiljog megadta a hitelezőnek a büntetés lehetőségét.³

¹ Gula József PhD: A fizetéseképtelenségi eljárások és a fizetéseképtelenségi bűncselekmények kapcsolatának egyes aspektusai, in: Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére, Pécs, 2011. 255. old.

² Herczeg Mihály: Magyar csődtörvény, Franklin, Budapest, 1894. 8. old.

³ Török Gábor: Csak semmi pánik. Mi jön a csőd után? Bethlen, 1989. 83. old.

A későbbiekben e szabályok szigora enyhült, a praetori és császári perrend célkitűzéseit a vagyoni végrehajtás szolgálta, mely az első esetben univerzális, a császárkorban pedig elsősorban az adós egyes vagyontárgyaira kiterjedő singularis jellegű végrehajtás volt, de a személyi végrehajtás teljes kiszorításáról itt sem beszélhetünk.⁴

A kora középkor fejletlenebb gazdasági élete nem követelte meg a justinianusi pontos jogi megoldások alkalmazását, ezért ismét az adós személye került előtérbe, vagyis - a korai római szabályozáshoz hasonlóan - a csőd büntető funkciója dominált.⁵

A gazdasági élet és különösképp a kereskedelem fejlődése azonban változást igényelt. Erőteljesebb folyamatoknak lehetünk tanúi a XIII. századtól Itáliában, melyet a modern csődjog (Banco rotto) őshazájának is neveznek. A szabályok hatálya csak a kereskedőkre terjedt ki, céljuk a csődtömeg gyors felosztása és a hitelezők minél előbbi kielégítése volt. Az olasz jogi megoldások szolgáltak alapul a XVI. századtól számos országban meginduló csődjogi szabályozáshoz, jogintézményei és eljárásának több eleme szinte változatlanul került át a klasszikus csődjogokba. A személyi szankciók azonban még hosszú időn keresztül éltek a csődjogokban, utalhatunk itt az adósok börtönére, vagy a „polgári halál” intézményére, mely a bukottak üzleti értelemben vett jogfosztását jelentette.

A XIX. századi klasszikus csődjogban a súlypont a vagyoni kielégítésre helyeződött át, általános követelménnyé vált a hitelezői igények minél gyorsabb és minél teljesebb kiegyenlítése. Az eljárás során a hitelezők egyre nagyobb védelmet kaptak, de az eljárásjogi rendjével párhuzamosan magán-tevékenységük köre szűkült.⁶ Az európai jogrendszerekben két irányzat vált uralkodóvá. A csődeljárást csak a kereskedők tekintetében szabályozta a francia vagy az olasz törvény, a magyar és az osztrák csődtörvények viszont különbséget tettek közönséges és kereskedelmi csőd között. A német csődtörvény csak a közönséges csődöt szabályozta, de a részvénytársaságok és szövetkezetek csődjei tekintetében eltérő intézkedéseket tartalmazott. Az elhatárolás alapja az volt, hogy míg a vagyonihiány mindenkire nézve csődöt vont maga után, a bejegyzett kereskedőkre nézve már a fizetések beszüntetése is előidézte.⁷ A klasszikus csődjogi rendszerek legnagyobb eredménye, hogy

⁴ Török Gábor: Csődjog, felszámolási eljárás, állami szanálás, ELTE JTI, Budapest, 1986. 3. old.

⁵ Gula József im. 2011. 256. old.

⁶ Miskolczi Bodnár Péter - Török Gábor: A magyar csődjog alapjai, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002. 18. old.

⁷ Herczeg Mihály: Magyar csődtörvény, Franklin, Budapest, 1894. 2. old.

kidolgozták és egységes rendszerbe foglalták a csőd anyagi jogi kihatásait, mind a magánjog, mind pedig a büntetőjog vonatkozásában. Az anyagi jogi tételek helyességét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a jelenkor hatályos csődjogi szabályozásának alapját a klasszikus törvények adják.

A dogmatikai állandóság mellett az eljárás tekintetében azonban már jelentős változásoknak lehetünk tanúi. Kritika érte a hagyományos csődeljárások időigényességét, és az is nyilvánvalóvá vált, hogy az adós tevékenységének megszüntetése, vagyonának felosztása számos érintettet (munkavállalókat, adóbevételtől eselő államot és önkormányzatokat, fogyasztókat, stb.) hozhat hátrányos helyzetbe. Eljárást gyorsító intézkedésként előbb a csődön belüli kényszeregyezés, majd az egyezés csődön kívüli formája is megjelent, nagyobb szerepet kaptak az ún. csődpótló eljárások. Előtérbe került az adós, s rajta keresztül az egész nemzetgazdaság védelme. Az új csődjogi megközelítés szerint a fizetéseképtelen cégnek esélyt kell adni a pénzügyi problémák megoldására. Az adós-hitelező viszonyba nyíltan vagy burkoltan az állam is beavatkozik.

A csődjog fejlődése tehát érdekes vonulatot rajzol ki, az adóssal szembeni büntetőjogias eszközöktől az adós lehetőség szerinti megmentéséig terjed a jogi megközelítések íve.⁸ A közelmúlt meghatározó fejlődési iránya pedig az univerzalitás elvének erősödése, a csődjog nemzetköziesedése.

A csőd közgazdasági értékelése vonatkozásában egymásnak gyökeresen ellentmondó nézetek fogalmazódtak meg. Az egyik irányzat a csődöt sajátos gazdasági „tisztítótűznek” tartja, és szót emel az egyezségi eljárások eltörléséért. A csőd e felfogásban a gazdaság normális jelensége, a nem rentábilis vállalatok leválasztódnak a gazdaság testéről. A reorganizációs törekvéseket alapjaiban elhibázottnak tekintik, melyeket - megítélésük szerint - a következményektől való félelem motivál. A másik megközelítés szerint „a csőd az értékmegsemmisítés legrosszabb módja”. A csőd veszteség oldalára irányul itt a figyelem, a hitelezőkre, a munkavállalókra, a szállítókra, és rajtuk keresztül az egész nemzetgazdaságra. Ugyanakkor a csődön belüli, de különösen a csődön kívüli egyezségi eljárások szerepe felértékelődik, és a csődelkerülési megoldások kerülnek középpontba.⁹ A helyes irány valószínűleg a két „szélső érték” között lelhető fel. Annyi bizonyosan megállapítható, hogy a

⁸ Miskolczi Bodnár Péter: Bevezetés a fizetéseképtelenség jogába. Unió Kiadó. Budapest, 2002. 24. old.

⁹ Török Gábor: Csak semmi pánik! Mi jön a csőd után? 83. old.

csőd önmagában nem alkalmas arra, hogy a gazdálkodók a piac változó igényeihez alkalmazkodjanak, tehát helye van és lehet az elkerülését célzó különféle eljárásoknak. A csődfenyegetettség azonban - ultima ratioként - megfelelő módszer az adós és a hitelezők megegyezésének elősegítésére is. Egyet lehet érteni az 1991. évi XLIX. törvény miniszteri indoklásával, mely szerint a gazdaság működésében természetszerű, hogy a vállalkozások egy része nem tud megfelelni a piaci követelményeknek és tönkremegy (fizetéképtelenné válik). Ezeket a vállalkozásokat - amennyiben még mód van rá - úgy kell újjászervezni, hogy ismét beilleszkedhessenek az üzleti élet rendjébe, ha pedig ez nem lehetséges, azokat minél előbb fel kell számolni. A csődtörvény minden piacgazdaságban fontos gazdasági, jogi szabályozási eszköz. A fizetéképtelenséget szabályozó jog szorosan kötődik az egyes országok nemzetgazdasági kereteihez, a gazdaságpolitika prioritásaihoz. A piacgazdaságokban a csődtörvény főszabályként hármasként tesz eleget: feladata a működéképtelen cégek kivezetése a gazdaságból, a felhalmozott eszközök hatékonyabb felhasználása és a hitelezők védelme.¹⁰ A csődintézmény is egyre inkább ultima ratio jellegűvé válik abban az értelemben, hogy a hitelezői követelések behajtásának végső eszközeként funkcionál.

A csődjogi szakirodalom szerint a csőd egész fejlődése során egyre távolabb került az erkölcs és az igazságosság fogalmától, hiszen nincs abban vita, hogy az adós tartozik, az is megállapítható, hogy mennyivel tartozik, kötelessége teljesítésére azonban mégsem kerül sor, mert egyszerűen nem tud fizetni. Az adóst védő szabályokon keresztül jól látható, hogy a jog a kártelepítés eszközét használja, következésképpen az egyébként vétlen hitelezőkre terheli az adósi kötelesség nemteljesítéséből fakadó pénzügyi kötelességeknek egy részét pusztán gazdasági szempontok miatt.¹¹ Ebben a helyzetben azonban különösen fontos, hogy ha az adós a csőd bekövetkezésében nem vétlen, az nem egyszerűen a gazdasági kockázat folyamánya, hanem azt bűnös magatartással idézte elő, megfelelő büntetőjogi eszközök is rendelkezésre álljanak.

A büntetőjogban fokozatosan elfogadottá vált az a nézet, mely szerint a vagyonbukás önmagában nem a büntető, hanem a polgári jog, illetve törvénykezés köréhez tartozik. A fizetéképtelenség bűnös előidézését egyes jogrendszerek hagyományosan, mint speciális

¹⁰ Fazekas Judit - Mátyás Imre: A fizetéképtelenség szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon, in: Bérgarancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja. Szerk.: Miskolczi Bodnár Péter - Prugberger Tamás, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005. 59. old.

¹¹ Miskolczi Bodnár Péter - Török Gábor: A magyar csődjog alapjai 12. old.

kereskedői bűncselekményt fogták fel (pl.: francia jog), más országokban pedig a bűnös bukás bárkinek a terhére megállapítható volt, de a kereskedők visszaélései speciális rendelkezések alá estek (pl.: osztrák jog). Általános tételként fogalmazódott meg, hogy minden adósnak összes hitelezőjével szemben kötelessége fizetőképességének megóvása. A jogrendnek, s különösen a büntetőjognak ide vonatkozóan az a feladata, hogy megfelelő keretek közé szorítsa a hitelek igénybevételénél szükséges jogi és gazdasági szabadságot, másfelől feleslegesen ne korlátozza az erők szabad játékát.¹² A büntetőjog ultima ratio szerepéből következően a gazdaság büntetőjogi eszközökkel való befolyásolását kívánatos minél szűkebb körre korlátozni. A gazdasági szféra túlzottan kiterjedt büntetőjogi védelme magát a védett jogi tárgyat veszélyeztetné, korlátozná a gazdasági vállalkozások kezdeményezését és szabadságát.¹³ A büntetőjog ultima ratio jellege a modem fizetéseképtelenségi bűncselekmények esetén abban is megnyilvánul, hogy nem a csőd miatt, de csak csőd esetén kíván bizonyos hitelezői érdekeket sértő magatartások ellen fellépni.¹⁴ A csődbűncselekmények közös jogi tárgya tehát a hitelezői érdekek oltalmazása, a hitelnyújtás biztonsága, mint védelmet érdemlő érték. A hitelezővédelem kiterjedt büntetőjogon kívüli eszközrendszere mellett a szükségesség és arányosság alkotmányos követelményének szem előtt tartásával az adekvát büntetőjogi fellépés sem mellőzhető.

Különös aktualitást ad a témának, hogy napjainkban gyakran szembesülünk olyan cselekményekkel, melyek a hatályos jog keretei között megfelelően nem értékelhetőek. Utalhatunk például az angol szakirodalomban „*phoenix*” szindrómának nevezett jelenségre, amikor egy fizetéseképtelen adós ellen felszámolási eljárás indul, majd rövid idő múlva újra feltűnik csaknem azonos névvel, tevékenységgel és vezetőkkel. Az újjászületett vállalkozás jogilag immár új entitás, melyet nem kötnek a korábbi adósságok, és gyakran áron alul szerzi meg a másik társaság eszközeit a felszámolótól.¹⁵ Helytállónak látszik az a megállapítás, hogy a klasszikus értelemben vett csőd nem csak végső stációja egy vállalkozásnak, hanem mint intézmény kifinomult eszköz a kisebb-nagyobb vállalatbirodalmakat építő menedzserek hozzáértő kezében.¹⁶

¹² Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. kötet, Okirat hamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás, Csalárd és vétkes bukás, Athenaeum, Budapest 1929. 147-148. old.

¹³ Gula József: A gazdasági bűncselekmények, in: Fehér Lenke - Görgényi Ilona - Gula József - Horváth Tibor - Lévay Miklós - Sántha Ferenc - Várad Erika: Magyar Büntetőjog Különös Rész, Szerk.: Horváth Tibor - Lévay Miklós, CompLex Kiadó, Budapest, 2009. 442. old.

¹⁴ Lásd Tóth Mihály – Török Gábor: A csődjog változó szempontrendszerének hatása a büntetőjogi szabályozásra, in: Gazdasági büntetőjogi tanulmányok, szerk. Tóth Mihály – Gál István László, PTE-ÁJK, Pécs, 2005. 323. old.

¹⁵ Blackstone's Criminal Practice, ed. Peter Murphy, Oxford, 2004. 430. old.

¹⁶ Ferenczy Endre: A csődről vallott nézeteink változásáról. Vezetéstudomány 1992/7. 37. old.

II. Mi is az a WRONGFUL TRADING?

II.1. Általános áttekintés

A helytelen vezetést szankcionáló tényállás az angol jogban már régóta ismert. Az Insolvency Act 214. §-a rendelkezik a hanyag vállalatvezetésről (*wrongful trading*).¹⁷ A szó szerinti fordításban „jogellenes kereskedés” a legáltalánosabb és a legrövidebb definíció szerint a fizetéseképtelenné válást követően is folytatott üzleti tevékenységet jelenti.

Mire egy gazdasági társaság felszámolására vonatkozó kérelmet benyújtanak, az esetek nagy többségében a hitelezők szempontjából már túl késő. A kérelem korábbi időpontban történő benyújtása gyakran megelőzte vagy csökkentette volna a hitelezők veszteségeit. Más szavakkal megfogalmazva, gyakran kiderül, hogy a társaság vezetése úgy folytatta a gazdasági tevékenységet, hogy ahhoz a hitelezők pénzét használta fel. Minden egyes olyan jogrend, mely különleges kötelezettségeket ró a vállalatvezetésre abban az esetben, ha krízishelyzet alakul ki, más és más módon teszi talán, azonban az a kötelezettség, hogy szigorúbb intézkedéseket kelljen tenni a válsághelyzet első jeleire, két indokból is tanácsolható: a gazdasági tevékenységet ilyen esetben már tulajdonképpen a hitelezők pénzén folytatják; továbbá ha a megfelelő mentőintézkedéseket korábban alkalmazzák, a siker nagyobb valószínűséggel kecsegtet.

A 2006. évi VI. törvénnyel módosított Cstv. két felelősségi rendszert épített ki, egyik az adós vezetőjére, másik az adós tagjaira vonatkozik. A megnevezett személyi körök felelősségének megállapítása a bíróság hatáskörébe tartozik, ám a törvény – lévén gazdasági társaságokról szól – előzetesen is feltételeket támaszt arra vonatkozóan, hogy megállapítható legyen ezen személyek mögöttes felelőssége. Ezzel is utal a jogalkotó arra, hogy itt egy „rendkívüli” felelősségi formáról van szó, hiszen éppen a korlátolt felelősségű társaság, illetve részvénytársaság alapvető jellemzőjével – a jogi személyiséggel és annak önálló felelősségével – áll szemben. A kontinentális és a common law országok joggyakorlata által is nehezen elfogadható az a nézet, miszerint a jogi személy gazdasági társaság meglévő tartozásaiért mögöttesen (vagy közvetlenül) a társaság vezetője vagy tulajdonosa saját vagyonával is helytálljon a hitelezők felé. A Cstv. sem ezt a szabályt teszi generálissá, hanem konjunktív feltételeket támaszt, amelyek megléte esetén kizárólag a kárt szenvedett hitelezők

¹⁷ Insolvency Act 1986.

indíthatnak eljárást a vezető tisztségviselők, illetve tagok felelősségének megállapítása végett.¹⁸

A régi Gt. által a magyar jogba bevezetett „*wrongful trading*” felelősségnek nevezett hitelezővédelmi jogintézmény a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően tanúsított, a hitelezők érdekeit sértő magatartásért állapítja meg a vezető tisztségviselők hitelezők felé fennálló kártérítési felelősségét, ha a társaság a felszámolási eljárás során kielégítetlenül maradt hitelezői igényeket hagyva szűnt meg. A jogintézmény célja tehát a társaság vezetőinek kényszerítése arra, hogy a közeli csődhelyzet felismerését követően a hitelezők jogos érdekeit figyelembe vegyék.

A gazdasági társaságok esetében alapelv, hogy a társaság kizárólag saját vagyonával felel a hitelezőkkel szemben. Ennek a korlátolt felelősségnek az áttörésére azonban lehetőséget kell biztosítani elsősorban hitelezővédelmi okokból. Ezért a Csődtörvénnyel összhangban a hatályos társasági törvény [a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény III. könyv (a továbbiakban Ptk.)] kifejezetten lehetővé teszi, hogy más törvény a vezető tisztségviselők hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét megállapítsa, abban az esetben, ha felróhatóan nem a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján jártak el a fizetéképtelenségével fenyegető helyzet bekövetkeztét követően. Ezzel tulajdonképpen a Ptk. III. könyve, mint a „társasági jog kódexe” kifejezetten „felhatalmazza” a Csődtörvényt, hogy meghatározott esetekben áttörje a társaság korlátolt felelősségét és a mögötte álló vezetőket helytállásra kötelezze.¹⁹

Büntetőjogi szempontból azért bír kiemelkedő jelentőséggel ez az intézmény, mert egy alapvetően a gazdasági társasággal szemben fennálló – adott esetben az ügyvezető által elkövetett bűncselekménnyel okozott - tartozásért nem a gazdasági társaságot, hanem az ügyvezetőt, mint magánszemélyt teszi felelőssé. A csődbűncselekmény elkövetője is egy gazdasági társaság nevében követi el cselekményét, büntetőjogi felelősségre vonása mégis magánszemélyként történik. A két intézmény ugyanazt a felelősségre vonást szabályozza, eltérő, büntetőjogi és polgári jogi következményekkel.

¹⁸ Dr. Brehószki Márta: Mennyire korlátolt a jogi személy gazdasági társaságok tagjainak felelőssége? A felelősség-áttörés hazánkban és a „lepelátszúrás” doktrínája az Amerikai Egyesült Államokban (PhD értekezés), Budapest, 2009., 74. old.

¹⁹ Dr. Brehószki Márta im. 2009., 76. old.

II.2. A wrongful trading és a csődbűncselekmény jogi szabályozása

A Cstv. 33/A. §-a alapján a hitelező vagy - az adós nevében - a felszámoló a felszámolási eljárás ideje alatt keresettel kérheti a bíróságtól [6. §] annak megállapítását, hogy azok, akik a gazdálkodó szervezet vezetői voltak a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben, a fizetési képtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően ügyvezetési feladataikat nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látták el, és ezáltal a gazdálkodó szervezet vagyona csökkent, vagy a hitelezők követeléseinek teljes mértékben történő kielégítését megghiúsították, vagy elmulasztották a környezeti terhek rendezését.

A Btk. 404. § (1) bekezdése szerint, aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetési képtelenséggel fenyegető helyzete esetén

a) a vagyon vagy annak egy része elrejtésével, eltitkolásával, megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével,

b) színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével, vagy

c) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon

a gazdálkodó szervezet vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk-ban szabályozott csődbűncselekmény tényállása gyakorlatilag megegyezik a Cstv. 33/A. § (1) bekezdésével, mindössze a következő eltéréseket vehetjük észre:

1.) Az elkövetési magatartásokat a Btk. felsorolja, míg a Cstv. a polgári jogi felelősség megállapításánál (a társaság felelősségének áttörésénél) a bírónak szabad kezét ad, és gyakorlatilag bármilyen magatartást értékelhet akkor, ha az adós vezetője az ügyvezetési feladatait nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látta el;

2.) Az alanyok köre nem egészen fedi le egymást, hiszen míg a Cstv. kizárólag az adós vezetői felelősségének megállapítását teszi lehetővé, addig a bűncselekményt bárki elkövetheti, aki az adós vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult.

Ugyanakkor a később részletezendő „árnyékvezető” intézménye²⁰ e vezetői felelősséget végső soron a tényleges vezetőre is kiterjeszti a mögöttes felelősség megállapítása iránti eljárásban, de ettől függetlenül valóban szűkebb a felelősségi kör.

Visszatérve a Cstv. 33/A. §-ára, az alábbi következtetéseket tehetjük: eljárásjogi értelemben az (1) bekezdés rendezi a megállapítási kereset petitumát. Megállapítási keresetben a hitelező vagy a felszámoló annak megállapítását kéri, hogy a vezetők a fenyegető fizetésképtelenség bekövetkeztét követően vezetői feladatukat nem a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján látták el.²¹ A kereseti kérelemben az (1) bekezdés szerinti vagyonsökkenést, illetve azt is állítani kell, hogy a hitelezői követelések kielégítése nem történt meg. A bírói gyakorlatban ezt is összegszerűen meg kell jelölni.²² A keresetek döntő többségében vagyonsökkenésre vagy hitelezői követelések kielégítésére hivatkozással indítanak a hitelezők vagy a felszámoló megállapítási pert. A Cstv. 33/A. §-a lehetővé teszi ugyanakkor azt is, hogy a környezeti terhek rendezésének elmaradására alapozva is megállapítási kereset legyen indítható. Ez azonban a gyakorlatban ritkábban fordul elő, jelen tanulmányra irányadóan pedig büntetőjogi szempontból nem releváns.

A Btk. 404. § (1) bekezdés szerinti alakzat a *vétkes gazdálkodás*, aminek eredménye a vagyon csökkentése (mérhető aktívumcsökkenés és passzívumnövekedés) vagy a vagyonsökkenés látszatának előidézése (nyitott törvényi tényállás). Ez azt jelenti, hogy külső szemlélő számára úgy tűnik, mintha a vagyonsökkenés bekövetkezett volna. Ez a tényállási elem nem felel meg a határozott büntetőtörvény fogalmának és adott esetben visszaélésre is adhat alapot: a tényállásból nem derül ki, hogy egészen pontosan a hamis látszat előidézése milyen személyi kört érintően tényállásszerű, illetve az sem, hogy a látszat pontosan mit jelent. A nyitott törvényi tényálláshoz a jogalkotó felsorolja a tipikus elkövetési módokat, de nyitva hagyja a lehetséges magatartásokat a „más módon” kifejezés használatával.

A Btk. 404. § (1) bekezdés esetében a fent említett vagyonsökkenés (vagy annak látszata) mellett, ezzel konjunktív viszonyban álló további eredményt is definiált a jogalkotó: az elkövető az elkövetési magatartások valamelyikével és az első eredménnyel a hitelezőnek

²⁰ lásd 22. old. (Megállapítási per alanya vs. a csődbűncselekmény elkövetője)

²¹ Juhász László a Magyar Fizetésképtelenségi Jog Kézikönyve I. kötet Miskolc, 2012. 587. old.

²² Juhász László: im.: 587. old.

vagy hitelezőknek a kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja.²³

A Btk. 404. § (2) bekezdés a) pont szerinti csődbűncselekménnyel, a Csemegi Kódexből ismert *csalárd bukással*, illetve a Btk. 404. § (2) bekezdés b) pontjában és (4) bekezdésében szabályozott elkövetési formákkal (*fedezetelvonó csődbüntett és kielégítési sorrend megsértése*) jelen tanulmány nem foglalkozik, lévén a Cstv. 33/A. §-ával közeli összefüggésbe nem hozható.

²³ Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz 404. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázata CompLex Jogtár 2012.

III. Csődbűncselekmény vs. megállapítási per

III.1.1. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet

Elvi élel mondhatjuk ki, hogy mind a csődbűncselekmény megítélése, mind az ügyvezetői mögöttes felelősség megállapítása szempontjából legfontosabb annak az időpontnak a feltárása és meghatározása, amikor a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezett. A Cstv. 33/A. § (1) bekezdése alapján ez az az időpont, amikortól a vezető tisztségviselőnek feladatait a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján kell ellátnia, míg a Btk. 404. § (1) bekezdése szerinti csődbűntett elkövetési magatartásait ezen időponttól rendeli büntetni a törvény. A tényállás ugyanis azt a feltételt támasztja, hogy a tényállásszerű elkövetési magatartás tanúsítására a fizetéseképtelenség bekövetkezését követően kerülhet sor, ám az a felszámolási eljárás megindítását megelőző, vagy azt követő időpont egyaránt lehet.²⁴

De mit jelent a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet? Jogszabályi fogalom meghatározást egyedül az 1094/2005. (IX.19.) Korm. határozat²⁵ igyekezett adni azzal, amikor megállapította, hogy a fenyegető fizetéseképtelenség: vagyonihiány, amely akkor áll fenn, ha az adós előreláthatólag nem lesz képes tartozásait esedékességkor kifizetni. A vagyonihiány ezzel összefüggésben azt jelenti, ha az adós vagyona nem fedezi a tartozásait.

Fontos kiemelni, hogy a fizetéseképtelenségnek két, eltérő tartalmú fogalma létezik (közgazdaságtani és jogi), amely megkülönböztetésének a büntetőjogi tényállás vonatkozásában alapvető jelentősége van. A tényállásban szereplő fizetéseképtelenség vagy az azzal fenyegető helyzet a közgazdasági értelemben vett fizetéseképtelenséget jelenti és így a tényállás lényegében a likviditási probléma büntetőjogilag releváns (tiltott) megoldási módját tartalmazza, ehhez képest azonban a büntetőjogi felelősségre vonáshoz szükséges büntethetőségi feltétel megvalósulása - szükségképpen - a jogi fizetéseképtelenséget is feltételezi, mivel a felszámolási eljárást ennek alapján rendeli el a bíróság.²⁶

A Btk. nem magyarázza meg, hogy mi minősül a „fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet” időpontjának, ami tulajdonképpen a büntetőjogi felelősség megállapításának is a

²⁴ Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, HVGorac Könyvkiadó 847. old.

²⁵ A csődről szóló törvény koncepciójáról és a gazdasági forgalom kiszámíthatóbb, átláthatóbb működését elősegítő intézkedésekről szóló 1094/2005. (IX.19.) Korm. határozat

²⁶ Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz 404. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázata CompLex Jogtár 2012.

kiindulási pontja, hiszen – mint ahogy fentebb ismertettem – az ezt követő magatartásokat szankcionálja a tényállás. Így a Cstv.-hez kell fordulnunk, amely meghatározza, hogy mi az az időpont, amelytől fogva fizetésképtelenség fenyegeti az adóst. „A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy ésszerűen előre láthatták, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességgkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.”²⁷ A „kritikus pont” meghatározása igen nehéz, hiszen utólag kell értékelni egy olyan pillanatot, amikor még esetleg remény van a fizetésképtelenség elkerülésére. Ilyenkor is azonban azt kell vizsgálnia a peres bíróságnak, hogy vajon mindent megtett-e a vezető tisztségviselő azért, hogy a legfőbb szervet tájékoztassa a helyzetről; s ezzel párhuzamosan át kell tekinteni a tevékenység folytatását is: vajon nem vált-e reménytelenebbé a hitelezők helyzete a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet felismerése után.

A fenyegető fizetésképtelenség fogalmának megítélése körében a *Kúria Gfv.VII.30.247/2013/9. számú ítéletében* kifejtette, hogy e helyzet bekövetkezéséhez nincs szükség az adós fizetésképtelenségének bíróság általi megállapítására, mert a fenyegető fizetésképtelenség a Cstv.-ben megfogalmazott fizetésképtelenségi okokat megelőzően bekövetkező állapot. A fenyegető fizetésképtelenség megállapíthatósága tekintetében az a lényeges kérdés, hogy az adós a tartozását az esedékességgkor képes-e kiegyenlíteni. Ha erre nem képes, mert nincs megfelelő pénzeszköze - vagy megfelelő hitele a tartozás kifizetésére, illetve nem tud megállapodni a hitelezővel a teljesítés más módjában, vagy a teljesítési határidő módosításában -, akkor bekövetkezik a fenyegető fizetésképtelenség akkor is, ha az adós egyéb vagyona – kimutatások szerint – fedezetet nyújtana a tartozások kielégítésére.

Nem vitásan a Cstv. 27. § (2) bekezdésében található fizetésképtelenségi okok²⁸

²⁷ Cstv. 33/A. § (1) bekezdésének 4. mondata

²⁸ Cstv. 27. § (2) A bíróság az adós fizetésképtelenségét akkor állapítja meg, ha

- a) az adós szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követő 20 napon belül sem egyenlítette ki vagy nem vitatta, és az ezt követő hitelezői írásbeli fizetési felszólításra sem teljesítette, vagy
- b) az adós a jogerős bírósági határozatban, fizetési meghagyásban megállapított teljesítési határidőn belül tartozását nem egyenlítette ki, vagy
- c) az adóssal szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt, vagy
- d) az adós a fizetési kötelezettségét csődeljárásban vagy felszámolási eljárásban kötött egyezség ellenére nem teljesítette, vagy
- e) a korábbi csődeljárást megszüntette [18. § (3) bekezdés, 18. § (10) bekezdés vagy 21/B. §], vagy
- f) az adós, illetve a végelszámoló által indított eljárásban az adós tartozásai meghaladják a vagyonát, illetőleg az adós a tartozását (tartozásait) az esedékességgkor nem tudta vagy előreláthatóan nem tudja kielégíteni, és a végelszámoló által indított eljárásban az adós gazdálkodó szervezet tagjai (tulajdonosai) felhívás ellenére sem

megállapíthatóságának is feltétele egy esedékes követelés (vagy a vagyon elégtelensége), azonban a Kúria álláspontja szerint a felszámolási eljárás megindításának kezdeményezése már mindenképpen későbbi állapot a fenyegető fizetésképtelenség bekövetkezéséhez képest. Ha az ott írt egyéb feltételek (fizetési felszólítás, jogerős ítélet, végrehajtás eredménytelensége, kényszeregyezés, vagyon elégtelensége) fennállnak, akkor már nem fenyegető a fizetésképtelenség, hanem tény.

A fenyegető fizetésképtelenség bekövetkeztét az adós ügyvezetőjének a tudata, az általa megismerhető tények szempontjából kell vizsgálni. Az adós vezető tisztségviselőjének a fenyegető fizetésképtelenség elkerülése érdekében folyamatosan figyelemmel kell kísérnie a gazdálkodó szervezet esedékes, lejárt tartozásait, és a cash-flow kimutatását.

A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezésének jelentősége az, hogy ennek fennállása alatt a vezető tisztségviselőnek a hitelezői érdekeket szolgálva, és nem a gazdálkodó szervezet tulajdonosainak az érdekét figyelembe véve kell gazdálkodnia. Ez a kötelező gazdálkodási elv addig áll fenn, amíg a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet, azaz amíg a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.²⁹

III.1.2. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet büntetőjogi hatása

A Btk. 404. § (1) bekezdése szerinti csődbűncselekmény tényállásának megvalósításakor a fizetésképtelenség még nem következett be, ám kellő gondosság tanúsítása mellett már elvárható, hogy az ügyvezető lássa a helyzet kialakulásának reális lehetőségét. Ezt a helyzetet felismervén az elkövető megvalósítja az a)-d) pontokban körülírt magatartásokat, melyekkel összefüggésben tulajdonképpen beáll a fizetésképtelen állapot (hiszen az eredmény az, hogy a hitelezői igények csorbulnak), így a bűncselekmény befejezetté válik.³⁰

Mivel a tényállás új, ezért ítélkezési gyakorlata még nincsen. Azonban a Kúria megállapítása eme tényállásnál is helytálló. A bíróság ítéletében kimondta, hogy a bűnösséget

nyilatkoznak arról, hogy kötelezettséget vállalnak a tartozások esedékességkor történő kifizetéséhez szükséges források biztosítására.

²⁹ Csőke Andrea: A Complex-CD jogtár Cstv. 33/A. §-ához fűzött magyarázata, idézi még Lamperth György: A wrongful trading, gazdasági tevékenység jogellenes folytatása című kiadatlan jegyzetét (2004.)

³⁰ Dr. Brehószki Márta im. 2009., 84. old.

önmagában sem a fizetéképtelenség, sem pedig az elkövetett visszaélés nem alapozza meg, csupán e tények meghatározott kapcsolata, nevezetesen azok okozati összefüggése.³¹

III.1.3. A bekövetkezett fizetéképtelenség, mint feltétel

Hatályos büntető kódexünk 404. § (5) bekezdése objektív büntethetőségi feltételként határozza meg a csődeljárás megindítását, a felszámolás elrendelését, illetve azt a körülményt, ha a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg. Az állam ezzel valójában bizonyos esetekben lemond olyan cselekmények üldözéséről, amelyek ugyan büntetést érdemelnének, de ezzel e vállalkozásokat nem teszi ki a feltételek bekövetkezése előtt a büntetőeljárással együtt járó egzisztenciális fenyegetésnek, amely végső soron piaci, gazdasági érdek.

A csődbüntett tényállása ebből a szempontból a hitelezők uralma alatt áll abban az értelemben, hogy az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonásához nem elégséges a tényállásszerű, társadalomra veszélyes és szándékos cselekmény elkövetése, mert szükség van egy további, az elkövető cselekményétől és bűnösségétől (tudatától és akaratától) független további feltételre (*ún. objektív büntethetőségi feltétel*) is. Csődbüntett miatt az elkövető büntetőjogi felelősségre vonására a Btk. 404. §-ának (5) bekezdése alapján kizárólag akkor van lehetőség, ha a hitelezők (a hitelezők bármelyike) követelésük érvényesítéséhez a csőd- vagy a felszámolási eljárás lefolytatásához folyamodnak. Amennyiben a hitelezők nem ezt teszik, hanem más utat választanak, akkor a büntetőeljárás lefolytatására annak ellenére nincs lehetőség, hogy a csődbüntett adott fordulatának valamennyi (egyéb) tárgyi és alanyi ismérve megvalósult.

Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a helytelen vállalatvezetés ne járna jogi szankciókkal abban az esetben, ha a magatartás a hitelezői érdekek megsértésével járna. Nem csupán a büntetőjogi fenyegetettség, de a Ptk. 3:118. §-ában előírt ügyvezetői magatartást szabályzó, és végső soron magánjogi kártérítési felelősséget megalapozó felelősségi rendszer mind arra kell, hogy sarkallja az ügyvezetőt, hogy feladatait a hitelezők érdekeinek elsődlegessége alapján lássa el. Ha azonban ez nem következik be, akkor a büntetőjogon túl, vagy épp azzal egyidejűleg felelősségre vonására kerülhet sor a Cstv. 33/A. §-a alapján is.

³¹ Legf. Bír. Bfv. IV.378/2000. szám (BH 2001.102)

A Cstv. 33/A. § (1) bekezdése is ugyanazt az objektív feltételt támasztja a kereset benyújtására, a perindítás lehetőségére, mint a Btk. a csődbűncselekmény kapcsán: a felszámolási eljárás megindítását. A Cstv. 33/A. §-án alapuló megállapítási pert ugyanis kizárólag a felszámolási eljárás ideje alatt lehet megindítani.

Ellenkezően azonban a Cstv. 33/A. §-án alapuló megállapítási pertől, a Btk. 404. § (1) bekezdésében meghatározott csődbűntett megállapítása szempontjából közömbös, hogy a vád tárgyát képező cselekmény elkövetésére a felszámolási eljárás megindítását megelőzően, avagy azt követően került-e sor.³²

III.1.4. A felszámolási eljárás megindítása

A felszámolási eljárás az arra jogosult személynek a bírósághoz intézett kérelmével indul meg. A Cstv. 22. §-ának (1) bekezdése szerint: a felszámolási eljárás az adós fizetése képtelensége esetén

- a) a 21/B. § szerinti esetben hivatalból,
- b) az adós, a hitelező vagy a végelszámoló kérelmére vagy
- c) a cégbíróság értesítése alapján, ha a cégbíróság a gazdálkodó szervezet felszámolását kezdeményezte,
- d) a büntetőügyben eljáró bíróság értesítése alapján (ha a jogi személlyel szemben alkalmazott pénzbírság behajtása érdekében lefolytatott végrehajtás nem vezetett eredményre) folytatható le.

Ennek megfelelően és a következetes ítélkezési gyakorlat szerint (lásd BH 2004. 196. II. pontja) a hitelező által kezdeményezett felszámolási eljárás megindításának kezdő időpontja a hitelező kérelmének a bírósághoz való beérkezésének napja.

Ettől az időponttól kezdődően a Cstv. 33/A. §-a alapjára alapított megállapítási per megindítható, az objektív feltétel, mint a kereset benyújtásának a feltétele bekövetkezett. A csődbűncselekmény elkövetése miatti felelősségre vonást azonban néhány dolog még árnyalhatja.

³² Kúria Bfv.II.238/2007/5.szám

A Btk. 404. §-ának (5) bekezdésében foglalt objektív büntethetőségi feltétel független az elkövető tudatától és akaratától. Az objektív büntethetőségi feltétel megállapítása körében közömbös, hogy az adós arról tudomást szerzett-e, mikor szerzett tudomást, hogy a terhére rótt bűncselekményt ezt megelőzően, vagy azt követően követte el, továbbá, hogy a felszámolási kérelem alapján utóbb a felszámolást ténylegesen elrendelték, avagy a felszámolás iránti kérelem alaptalannak bizonyult. A felszámolási eljárás megindításától, mint objektív büntethetőségi feltételtől meg kell különböztetni a felszámolás elrendelését, mert annak az objektív büntethetőségi feltétel megállapítása szempontjából nincs jelentősége. A vizsgált feltétel akkor is megállapítható, ha az alaptalan felszámolás iránti kérelmet a gazdasági ügyben eljáró bíróság utóbb elutasította.³³ A hitelező a felszámolási eljárás lefolytatása iránti igényének kijelentésével ugyanis kinyilvánította, hogy igénye érvényesítéséhez a felszámolási eljárás lefolytatását indokoltnak tartja.

Egyebekben azért sincs jelentősége a felszámolás elrendelésének, vagy a felszámolás iránti kérelem elutasításának, mert e döntés alapját képező tényeket, a felszámolás elrendelésének azt a feltételét - nevezetesen a fizetéseképtelenség bekövetkezését -, amely a bűncselekmény megállapítása szempontjából releváns, a büntetőügyekben eljáró hatóságok önállóan bírálják el [a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban Be.) 10. §].³⁴

III.2. Megállapítási per alanya vs. a csődbűncselekmény elkövetője

A Cstv. az adós társaság vezetőjének felelősségét állapítja meg. A Cstv. 3. § (1) bekezdés d) pontját³⁵ a megállapítási perben kiterjesztően kell értelmezni, ugyanis ebben az esetben a törvény az árnyékvezetők (aki a gazdálkodó szervezet döntéseinek meghozatalára ténylegesen

³³ Kúria Bfv.II.238/2007/5.szám

³⁴ Kúria Bfv.IV.1.255/1999/5.szám, Bfv.III.140/2002/3.szám és Bfv.II.238/2007/5.szám

³⁵ Cstv. 3. § (1) bekezdés d) pont: *gazdálkodó szervezet vezetője*: cég esetében a bejegyzett vezető tisztségviselő (képviselő), ügyvédi irodánál, szabadalmi irodánál az iroda vezetője, önkéntes kölcsönös biztosító pénztárnál az ügyvezető vagy az igazgatótanács tagja, magánnyugdíjpénztárnál a képviselő, alapítványnál és egyesületnél a bejegyzett vezető tisztségviselő, az Európai Unió más tagállamában bejegyzett gazdálkodó szervezet esetében a magyarországi nyilvántartásba bejegyzett, jognyilatkozat tételére jogosult személy, ilyen hiányában a jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet nevében a hatóságok előtt vagy a polgári jogi kapcsolatokban eljáró személy.

meghatározó befolyást gyakorolt) mögöttes felelősségének megállapítását is lehetővé teszi.³⁶ A Cstv. 33/A. §-ában megjelölt vezető tisztségviselő, azaz „igazgató” kifejezés az ún. „árnyékigazgató”-t (*shadow-director*) is magában foglaló rendelkezésének alkalmazási köre nincs leszűkítve a természetes személyekre, hanem kiterjed az uralkodó pozícióban levő vállalatokra is, különösen a 100%-os tulajdonú leányvállalatok esetén.

Rendkívül fontosnak tartom, hogy a wrongful trading intézményének bevezetésével jogszabályi szinten is elismerésre került az a – mindennapi életben egyébként közismert – tény, hogy a gazdasági élet szereplői nem feltétlenül saját nevükben, hanem ún. strómanok által is képesek egy gazdasági társaságot „csődbe vinni”. És nyilván a legtöbb olyan esetben, amelynél a gazdasági társaság bukása egy bűncselekmény következtében történik meg, ez fenn is áll. Kiemelendő: az árnyékigazgató szerepénél nem az a lényeg, hogy formális beleszólási joga legyen valakinek a döntések meghozatalába, hanem az, hogy ténylegesen meglegyen ez a lehetősége és éljen is vele.³⁷

Árnyékigazgatónak az a személy tekinthető, aki utasításainak, javaslatainak megfelelően a vállalat vezetői cselekedni szoktak. (De az a személy, aki szakértői minőségéből kifolyólag ad tanácsokat vezetőknél - s ők ennek megfelelően cselekednek - pusztán emiatt nem tekinthető árnyékigazgatónak.)³⁸ A Kúria egy végzésében³⁹, amelyben a bankbiztos, és rajta keresztül a bank, mint „árnyékvezető” felelősségét vizsgálta, kifejtette, hogy „a felszámoló által állított tényállás - mely szerint a hitelező és teljesítési segédei gyakorlatilag „árnyékvezetőként” maguk vették kezükbe az adós tényleges vezetését és olyan módon irányították a vállalkozást, amely miatt az adós nem vált képessé a tartozások visszafizetésére, illetve a vagyont más célokra használták fel, nem pedig az adós reorganizációjára - megállapíthatósága esetén kártérítési igényt alapozhatna meg.

A Btk. külön értelmező rendelkezést tartalmaz arra nézve, hogy ki lehet a csődbűncselekmény alanya. A törvény kimondja, hogy a bűncselekményt tettesként az követi el, aki a gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult.

³⁶ Dr. Brehószki Márta im. 2009., 90. old.

³⁷ Tipikusan ilyen helyzet áll fenn a "strómanokat" alkalmazó társaságoknál, ahol a vezető tisztségviselő gyakorlatilag csak a nevét adja a társasághoz, míg a tényleges döntéseket más hozza, vagy a családon belüli ilyen helyzeteknél, amikor a gyermek a vezető tisztségviselő, de ténylegesen az apa jár el az adós ügyeiben, ő hozza meg a döntéseket.

³⁸ Csőke Andrea: A Complex-CD jogtár Cstv. 33/A. §-ához fűzött magyarázata (2016.)

³⁹ Kúria Gfv.X.30.150/2011/3. szám

Tehát a büntetőjog speciális alanyi kört határoz meg. Ez az alanyi kör azonban jóval több személyt ölel fel, tehát a büntetőjog rugalmasabban kezeli a felelősségre vonhatóság alanyait, mint a megállapítási per tényállása. Büntetőjogi felelősségre vonni nem csak az adós vezetőjét, hanem akár az adós tagját is lehet, aki meghatalmazás alapján az adós képviselőjére jogosult, és ennek keretében a tényállás valamely elkövetési magatartását megvalósítja. De a bűncselekmény tettese lehet a gazdasági társaság belső ügyrendje szerint rendelkezésre jogosult személy abban az esetben is, ha a vonatkozó cégbírósági változásbejegyzésre nem került sor.⁴⁰

A Btk. azáltal, hogy kimondja, a bűncselekményt csak az követheti el, aki az adós vagyónával rendelkezni jogosult, leszűkíti az elkövetők körét. Ha olyan személy rendelkezik az adós vagyónával, akinek erre semmilyen jogcíme sincs, és az jogellenesen csökkenti a vagyont, akkor az nem csődbűncselekményt, hanem egyéb vagyon elleni bűncselekményt valósít meg.⁴¹ Tehát ha a társaság tagja anélkül, hogy arra meghatalmazás alapján jogosult lenne, eljár a társaság nevében és megvalósítja a tényállásban meghatározott magatartások bármelyikét, akkor nem csődbűncselekményt, hanem az elkövetési magatartástól függően csalást vagy sikkasztást követ el.

Ha összevetjük a két felelősségi rendszer lehetséges alanyait, akkor láthatjuk, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása szélesebb elkövetői kört ölel fel, mint a Cstv.-ben meghatározott speciális felelősségi alakzat. Legszembetűnőbb különbség, hogy míg a büntetőjog alapján felelősségre vonható az a tag is, aki meghatalmazás alapján jár el a társaság nevében, ha egyébként megvalósítja a tényállás valamely elkövetési magatartását, míg ugyanezt a tagot mögöttes polgári jogi felelősségre a megállapítási per alapján nem lehet marasztalni.⁴²

III.3. Bizonyítási eljárás a büntető- és polgári perben

Jelen fejezet alapvetően a megállapítási perben lefolytatott bizonyítási eljárást, az így lefolytatott bizonyítási eljárás eredményeinek büntetőeljárás során történő felhasználhatóságát, illetőleg a polgári és büntetőügyben lefolytatott bizonyítási eljárások

⁴⁰ LB-H-BJ-2011-185.

⁴¹ Molnár Gábor: A csődbüntetés, *Ügyészek lapja*, 3/1994.

⁴² Dr. Brehószki Márta im. 2009., 90. old.

párhuzamát kívánja bemutatni.

A Cstv. 33/A. §-ában kialakított modell gyakorlatilag kártérítési felelősséget állapít meg. Ennek során a bírói gyakorlatnak megfelelően a károsultnak kell bizonyítani: 1.) a károkozó jogellenes magatartását, 2.) a kár összegét, illetve 3.) a károsulti magatartás és a kár közötti okozati összefüggést. A károkozónak kell kimentenie magát a vétkesség tekintetében, azaz neki kell bizonyítani, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben elvárható.

Fenti bizonyítási triász könnyen rávetíthető a csődbűncselekmény miatti büntetőeljárásban az ügyészt terhelő bizonyítási teherre, miszerint az elkövető tényállásszerű, a Btk. 404. § (1) bekezdés a)-c) pontjai szerinti magatartását, a kár bekövetkeztét, illetőleg bekövetkezett kár és a tényállásszerű magatartás közötti ok-okozati összefüggést kell bizonyítani. Különbség csupán annyiban merülhet fel, hogy a Cstv. 33/A. §-ához képest az elkövetési magatartások köre elvileg szűkebb. Gyakorlatilag azonban bármely „jogellenes kereskedés” egyúttal megfeleltethető az „ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módnak”, mint elkövetői magatartásnak.

A magyar csődjogi szabályozás a vezetői felelősség alóli mentesülés tekintetében exculpációs szabályt iktatott a törvénybe. A vezető akkor mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően az adott helyzetben elvárható valamennyi intézkedést megtette a hitelezői veszteségek csökkentése érdekében. Ilyenek lehetnek a legfőbb szerv taggyűlésének összehívása, szavazás az esetleges tőkeleszállításról, törzstőke emelés, pótbefizetés, illetőleg gazdaságtalan tevékenységek szüneteltetése stb. Adott esetben ezen magatartások a büntetőeljárás során is a felmentéshez vezethetnek, hiszen felelős vállalatvezetés esetén vétkes gazdálkodásról szó sem lehet.

A jogellenesség vizsgálata során – nem csupán a büntethetőséget megszüntető elévülés, de a Cstv. 33/A. § (1) bekezdésében meghatározott három éves időtartam miatt is – kiemelt jelentősége van az idődimenzióknak. Fontos annak meghatározása, hogy mi a releváns időszak. A vezető ugyanis csak azokért a magatartásokért felel, amelyet ezen időszakban fejtett ki, és amellyel a hitelezői érdek megsértésével a hitelező majdani kielégítési alapját elvonja. A releváns időszak – mind a magánjogi felelősségre vonás, mind a Btk. 404. § (1) bekezdése szerinti vétkes gazdálkodás szempontjából - a fenyegető fizetésképtelenség bekövetkezése és a fizetésképtelenség elrendelése közötti időszak. A vezetőknek azok a magatartásai, amelyek a

fenyegető fizetéseképtelenség kialakulásához vezettek, kívül esnek a wrongful trading, de a csődbűncselekmény esetkörein is, a vezető felelőssége az ilyen magatartásokért nem állapítható meg. Csak azok a magatartások jönnek tehát számításba, amelyet a vezető a fenyegető fizetéseképtelenség után fejtett ki, és amellyel hitelezői érdeket sértett.

A jogellenesség megállapítása körében az egyik kulcsfogalom a hitelezői érdeksérelem vizsgálata. A Cstv. 33/A. §-a a jogellenesség körében két feltételt rögzít. A jogellenesség megállapításának akkor van helye, ha a releváns időszakban a vezető ezzel összefüggő feladatait nem a hitelezők elsődlegességének figyelembevételével látja el, és a gazdálkodó szervezet vagyona ezáltal csökken, vagy a hitelezők követelésének teljes mértékben történő kielégítését megghiúsították. A jogellenesség körében tehát kettős feltétel él: egyrészt hitelezői érdeksérelemnek kell bekövetkeznie, valamint vagyonsökkenésnek, vagy a teljes mértékű hitelezői kielégítés megghiúsulásának. A hitelező érdekdimenziója rendkívül sokrétű lehet, melyek közül a Cstv. a szerződés teljesítéséhez fűződő érdeket hangsúlyozza. Vagyis nem minden hitelezői érdeksérelem vezethet az ügyvezető kárfelelősségének a megállapításához (szemben a csődbűncselekmény miatti felelősségre vonással), csak a teljesítéshez fűződő érdekének teljes vagy részleges csorbulása, megghiúsulása. A hitelezői érdeksérelem megállapítása körébe utalnunk kell ugyanakkor arra, hogy a hitelezők érdekeinek fogalomköre nem homogén. A fenyegető fizetéseképtelenség bekövetkeztét követően - még a legkörültekintőbb, leggondosabban eljáró vezető is - nagy valószínűséggel válságmanagement-et folytat, kényszer alatt cselekszik. Ebben a kritikus időszakban tett jogcselekményeiért, jognyilatkozataiért helytállni köteles, ha az nem a hitelezők érdekeit szolgálja, ugyanakkor a hitelezők érdekei korántsem egységesek. Egy zálogjoggal rendelkező pénzügyintézet a reorganizációban lehet érdekelt, míg egy a kielégítési sorrendben hátrébb álló, pl. munkavállaló az azonnali kielégítésben.

Az, hogy mely magatartások, magatartáscsoportok vezethetnek a vezető felelősségének megállapítására, azaz az olyan vagyonsökkenéshez, amely a hitelezői érdekeket sérti – álláspontom szerint – eseti bizonyítási kérdés. Általánosságban az jelenthető ki, hogy minden olyan magatartás, vagy mulasztás, amely a társaság aktív vagyonát csökkenti úgy, hogy ezáltal a hitelező kielégítési alapját részben vagy egészben elvonja. A társasági vagyon a legkülönbözőbb módokon csökkenthető, taxatív felsorolása lehetetlen, de a Btk. 404. § (1) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott magatartások mindenképp ezek körébe esik.

III.3.1. A helyes bizonyítás sorrendje

Alapelvként rögzíthető, hogy a magyar büntetőeljárás jog – akárcsak a polgári eljárás jog – az ún. szabad bizonyítási rendszert követi. A Be. 78. § (2) bekezdése szerint a törvény nem állapítja meg előre sem a bizonyítási eszközök, sem pedig az ezekből származó bizonyítékok értékét, rangsorát. Ha ezt az alapvetést elfogadjuk (márpedig a törvényi szabályozásra figyelemmel nem tehetünk másként), akkor könnyen beláthatjuk, hogy a polgári eljárásban lefolytatott bizonyítás eredménye, vagyis a helytelen gazdálkodás miatti mögöttes felelősséget megállapító ítélet egyfajta bizonyítéknak tekintendő még akkor is, ha az ott megállapított tényállás a büntetőbíróságokat nem köti. Ez a bizonyíték azonban nem tekinthető minden más bizonyítékot megdöntő jelentőségű „koronabizonyítéknak”. Egyetlen bizonyítási eszközt sem lehet a bizonyítékok halmazából kiragadva - más bizonyítékok figyelmen kívül hagyásával - a többi fölé emelni és mérlegelés nélkül különös bizonyító erőt tulajdonítani neki. A bíróságoknak minden ügyben valamennyi rendelkezésre álló bizonyíték egybevetésével, mérlegelésével kell megállapítani a tényállást, s ekként dönteni a terhelt bűnösségének kérdéséről. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül a polgári perben hozott érdemi döntést sem, mivel olyan bizonyítási eljárás alapul, amely végső soron megegyezik az általunk lefolytatott bizonyítási eljárás menetével. Erre tekintettel célszerű lenne a bizonyítást ugyanúgy lefolytatni.

Mivel mindkét eljárásban a cél alapvetően a vétkes gazdálkodás miatti felelősségre vonás, valamint a fent ismertetettek szerint az elkövetési magatartások és elkövetői kör lényegében megegyezik, így – álláspontom szerint – a megállapítási perben a hitelező vagy a felszámoló által képviselt adós, míg a büntetőeljárás során az ügyész köteles bizonyítani, hogy:

- 1.) a vezetők a vezetési feladataikat a felszámolás kezdő időpontját megelőző három évben (büntetőeljárás során az elévülési idő belül) a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése után nem a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján látták el,
- 2.) a vezető jogellenes eljárása következtében milyen összeggel csökkent az adós vagyona,

- 3.) a hitelezők követeléseinek kielégítését megghiúsították, (vagy mögöttes felelősség iránti perben a környezeti terhek rendezését elmulasztották),
- 4.) a vezetői magatartás és a bekövetkezett vagyronvesztés, a hitelezői követelés kielégítésének megghiúsítása között okozati összefüggés áll fenn.

Már most látható, hogy ennek bizonyítása rendkívül nehéz helyzetbe hozza a bizonyító felet, de a mérlegelést végző bíróságokat is.

Miért tartom kiemelkedően fontosnak a polgári eljárás során felvett bizonyítás eredményinek felhasználását? A bizonyítás szabályait és a bizonyítás eszközeit a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban Pp.) valamennyi peres eljárásra egységesen határozza meg, nem tesz (nem is kell tennie) különbséget a fizetésektelen adós vagyont a hitelező hátrányára (kárára) csökkentő ügyletek érvénytelenségének a megállapítása iránti vagy a vagyonsökkenésért felelős személyek elleni kártérítési perekre vonatkozóan.

Bár jelen tanulmány tárgya alapvetően büntetőjogi témájú, ennek ellenére fontosnak tartom röviden felvázolni a polgári eljárásra vonatkozó bizonyítás szabályait, hogy megértsük annak felhasználhatóságát a büntetőeljárásokban.

A Pp. 164. § (1) bekezdése szerint a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el. A 206. § (1) bekezdés szerint a bíróság a tényállást a felek előadásának és a bizonyítási eljárás során felmerült bizonyítékoknak egybevetése alapján állapítja meg; a bizonyítékokat a maguk összességében értékeli, és meggyőződése szerint bírálja el. A bizonyítási teherről szóló tájékoztatási kötelezettséget a Pp. 3. § (3) bekezdése írja elő.⁴³

A bíróságnak egyértelműen, határozottan kell tájékoztatnia a feleket az őket terhelő

⁴³ Pp. 3. § (3) bekezdése szerint a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása - ha törvény eltérően nem rendelkezik - a feleket terheli. A bizonyítás indítványozása elmulasztásának, illetve a bizonyítási indítvány elkészítésének jogkövetkezményei, valamint a bizonyítás esetleges sikertelensége törvény eltérő rendelkezése hiányában a bizonyításra kötelezett felet terheli. A bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni.

bizonyítási teherről, a bizonyítandó tényekről, hiszen „egyik peres fél sem tartható bizonytalanságban abban a kérdésben, hogy a bíróság a per eldöntése szempontjából milyen tényeket tart fontosnak.”⁴⁴ A tájékoztatásnak nem elegendő formálisan a jogszabályra utalni, hanem tartalminak és a bizonyítandó tényeket konkrétan meghatározónak kell lennie.⁴⁵

A jelen tanulmány tárgyát képező, a mögöttes felelősség megállapítására irányuló polgári peres eljárásokban tehát hangsúlyozott jelentősége van a bírói pervezetésnek, amely a büntetőügyben eljáró bíró számára – figyelemmel a részlehajlástól mentes büntetőbíráskodásra és a hivatalbóli bizonyítás tilalmára – a bizonyítékok beszerzése tekintetében, mint lehetőség nem áll rendelkezésre, és sok esetben – a bizonyítottság hiányára tekintettel – igazságtalan felmentéshez vezet. Ez azonban a bírói irányítás alatt álló polgári eljárásban kizárólag bírói hibára visszavehető lenne, amely egy jogorvoslati eljárás keretében még mindig könnyebben orvosolható, mint a büntetőeljárás során, főképp akkor, ha a bíró látja az előtte lévő ügyben, hogy mely bizonyítékra lenne még szüksége, de arra a törvény kógens rendelkezése miatt nem hívhatja fel az ügyész figyelmét még a fellebbviteli eljárásban sem.

III.4. Bűnösség vs. mögöttes felelősség

A csődbűncselekmény esetén, ha a vétkes gazdálkodás esetét vizsgáljuk, akkor megállapíthatjuk, hogy *csak szándékosan követhető el*: az elkövető tudatának át kell fognia, hogy (közgazdaságtani értelemben vett) fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet áll fenn, hogy a rendelkezése alatt álló tényleges vagyonával kell eleget tennie a hitelező kielégítésének, és mindezek ismeretében a meghatározott magatartások valamelyikét realizálja, s kívánja vagy belenyugszik a vagyoncsökkenés (vagy annak látszata), illetve a hitelezői igény-kielégítés megghiúsulásának lehetőségébe.⁴⁶

A csődbűncselekmény materiális bűncselekmény, a cselekmény a hitelezői igények kielégítésének legalább részbeni megghiúsulásával válik befejezetté.

Valójában az alanyi oldal tekintetében mutatkozik a csődbűncselekmény és a wrongful

⁴⁴ Molnár Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben (Magyar jog, 2009/3. 131. oldal)

⁴⁵ Fővárosi Ítéltábla 9.Pf.21.539/2007/3. és 9.Pf.20.647/2007/9. szám

⁴⁶ Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz 404. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázata CompLex Jogtár 2012.

trading intézménye között lényeges eltérés, hiszen a Cstv. alapján indított megállapítási perben elegendő a *gondatlanság*, hiszen éppen a hanyag vezetés tényét értékeli a bíróság. A vezető felelőssége megállapítható, ha nem úgy járt el, ahogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetet felismervén egy gazdálkodó szervezet vezetőjétől elvárható, vagyis nem tett meg mindent a hitelezői veszteségek csökkentése érdekében.

A Cstv. lehetővé teszi a kimentést a felelősség alól. Mentesül a felelősség alól a vezető, ha bizonyítja, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkeztét követően az adott helyzetben elvárható valamennyi intézkedést megtette a hitelezői veszteségek csökkentése érdekében.⁴⁷

Nincs helye a felelősség alóli kimentésnek abban az esetben, ha a vezető a felszámolás kezdő időpontját megelőzően nem tett eleget az adós éves beszámolója külön jogszabályban meghatározott letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének, ugyanis ekkor a hitelezői érdekek sérelmét vélelmezni kell.

Látható tehát, hogy a Cstv.-ben meghatározott felelősségi alakzat szélesebb magatartási kört értekel, mint a Btk. A Btk. kizárólag a szándékos alakzatot szankcionálja, míg a Cstv. a gondatlan magatartásnál is megállapíthatja az adós vezetőjének felelősségét. A Btk. meghatározott elkövetési magatartásokat értekel, míg a polgári jogi felelősség megállapításánál a bíróság szabad mérlegelésébe tartozik, hogy egy magatartás miatt megállapítható-e a vezető mögöttes felelőssége. Erre jó példa a Cstv. által nevesített alakzat, amikor vélelmezi az adós vezetőjének felelősségét az adós éves beszámolója külön jogszabályban meghatározott letétbe helyezési és közzétételi kötelezettségének. Ebben az esetben mulasztás történik, és a bíróság megállapítja a vezető polgári jogi felelősségét hanyagsága miatt. Önmagában ez a cselekmény még a büntetőjogi felelősséget nem alapozza meg, míg a vezető mögöttes, magánvagyonára is kiterjedő kártérítési kötelezettségét azonban igen.⁴⁸

⁴⁷ Cstv. 33/A. § (2) bekezdés

⁴⁸ Dr. Brehószki Márta im. 2009., 89-90. old.

III.5. Csődbűncselekmény vs. polgári jogi igény⁴⁹

A polgári bíróság a megállapítási perben a hitelezői követelés jogalapja és összegszerűségének megállapítása iránt folytat le bizonyítási eljárást. Ha bizonyítható az adós vezetőjének magatartása (pl. színlelt ügyletet köt a vagyon kimentése érdekében) és a hitelezői érdekek sérelme közötti okozati összefüggés, akkor a bíróság megállapítja az adós vezetőjének mögöttes polgári jogi felelősségét. Mivel a polgári bíróságnak jóval nagyobb mérlegelési lehetősége van a helytelen vállalatvezetés vizsgálatakor, mint a büntetőbíróságnak, aki kizárólag a tényállásszerűség vizsgálatára szorítkozik, így tulajdonképpen az is megállapítható, hogy a polgári bíróság jóval szélesebb magatartási skálát értékelhet.

Brehószki Márta ebből arra a következtetésre jut, hogy ha a megállapítási perben az adós vezetőjének mögöttes felelősségét megállapítja a bíróság, akkor az nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyben bűncselekményt is elkövetett volna. Fordítva viszont: ha megindul a büntetőeljárás az adós vezetője ellen a csődbűncselekmény általam vizsgált alakzatának elkövetése miatt, és a bíróság kimondja az adós vezetőjének bűnösségét, akkor egészen biztosan megáll az elkövetőnek a Cstv. 33/A § (1) bekezdésében meghatározott mögöttes, korlátlan felelőssége is a hitelezőkkel szemben. Ennek oka pedig az, hogy mind a két felelősségi alakzat esetében ugyanaz az eredmény következik be, nevezetesen a hitelezők kielégítésének részbeni vagy teljes mértékben való meghiúsítása.

Ezt a logikát követve felmerül a kérdés, hogy vajon adhéziós eljárás keretében kérhető-e a büntetőbíróságtól hogy a vádlottal szemben állapítsa meg annak korlátlan felelősségét a hitelezőkkel szemben a Cstv. 33/A § (1) bekezdése alapján?

A Be. 335. § (1) bekezdése kimondja, hogy a polgári jogi igényt a bíróság az ítéletben lehetőleg érdemben bírálja el; annak helyt ad, vagy azt elutasítja. A büntetőbíróság a polgári jogi igényt érdemben elbírálja, abban az esetben, ha a kártérítésre kötelezésnek mind a jogi, mind a ténybeli feltételei a büntetőeljárás során egyértelműen tisztázódtak.

⁴⁹ a fejezet a szerző saját tanulmányának átdolgozása (lásd dr. Tihanyi Márk: A csődbűncselekmény és a polgári jogi igény: egy összeférhetetlen páros, <http://www.mabie.hu/node/2143>, letöltési állapot: 2016. március 15. illetve <http://www.arsboni.hu/a-csodbuncselekmeny-es-a-polgari-jogi-igeny-egy-osszeferhetetlen-paros.html>, letöltési állapot: 2016. március 15.)

A polgári jogi igény érdemi elbírálását jelenti, ha a bíróság a polgári jogi igénynek helyt ad és kártérítésre kötelező rendelkezést hoz, vagy azt elutasítja, mert a megítélésnek hiányoznak a törvényi feltételei.

Jelen esetben, ha a csődbűncselekmény vizsgált fordulata alapján indul meg az adós vezetőjével szemben az eljárás, akkor - a két elemzett tényállás hasonlósága miatt - a bíróság rendelkezésére állnak azok az adatok, amelyek alapján megállapíthatja az adós vezetőjének a felelősségét a Cstv. 33/A. § (1) bekezdése alapján. Külön bizonyítási eljárást gyakorlatilag nem is kell lefolytatnia, hiszen ha a büntetőjogi felelőssége megáll a terheltnek a Btk. 404. § (1) alapján, akkor újabb bizonyítást már nem igényel a Cstv.-ben szereplő tényállási elemek bizonyítása.⁵⁰

A büntetőbíróság elvileg kizárólag akkor utasítja egyéb törvényes útra a polgári jogi igény érvényesítését, ha annak elbírálása jelentékenyen késleltetné az eljárás befejezését, vagy a vádlott felmentése esetén, illetve ha az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja.

A hitelező, mint magánfél a büntetőeljárás keretében kérheti a követelése jogalapjának ésösszezszerűségének megállapítását, így külön polgári bíróság előtt nem kell megállapítási pert indítania.

Ebben a feltételezett esetben azonban a bíróság csak helyt ad a polgári jogi igénynek, de nem kötelezi a vádlottat kártérítés fizetésére, ugyanis erre a megállapítási per nem alkalmas. Természetesen, ha az adósnak több vezetője volt, és mindegyikkel szemben indul büntetőeljárás, akkor a polgári jogi igény elbírálásakor egyetemleges marasztalásnak lehet helye.

A bemutatott gondolatmenet alapján tehát arra a következtetésre juthatunk, hogy ha megindul a büntetőeljárás az adós vezetője ellen a csődbűncselekmény első fordulatának elkövetése miatt, és a bíróság kimondja az adós vezetőjének bűnösségét, akkor egészen biztosan megáll az elkövetőnek a Cstv. 33/A § (1) bekezdésében meghatározott mögöttes, korlátlan felelőssége is a hitelezőkkel szemben.

⁵⁰ Dr. Brehószki Márta im. 2009., 91-92. old.

Egyértelmű, hogy a kezdeti szerződéses kapcsolat a gazdasági társaság és a vele szerződő fél között, és nem a gazdasági társaság ügyvezetőjével jött létre. Ha így lett volna, akkor két természetes személy közötti szerződésről beszélénk, és szóba sem jöhetne a gazdasági társaság ügyvezetője által megvalósítható csődbűncselekmény elkövetése. E tényből adódik, hogy a gazdasági társaság ügyvezetőjével szemben a sértett a büntetőeljárás során kizárólag akkor érvényesítheti polgári jogi igényét, ha előzőleg a Cstv. 33/A. § (1) bekezdésében szabályozott eljárás keretében kezdeményezi a gazdasági társaság ügyvezetője magánjogi felelősségének megállapítását. Ennek hiányában ugyanis az ügyvezetői felelősséget megállapítani a jogszabály eltérő rendelkezése értelmében nem lehet.

III.5.1. Amikor az elmélet nem egyezik a gyakorlattal

Gyakori jelenség, hogy a gazdasági társaságok ügyvezetőinek büntetőjogi felelősségre vonása során a sértettek polgári jogi igényt jelentenek be a büntetőeljárásban, s ekként a felszámolási eljáráson túl, vagy épp azt megkerülve magánfélként is igényüket érvényesítik a vádlottal szemben.

A büntetőeljárás nyilvánvalóan feltételez egy olyan kezdeti jogviszonyt, ami a sértett és a sértettel szerződő gazdasági társaság között állt fenn. Ez általában olyan polgári jogi kapcsolat, amely szerződésen alapul, így mindkét felet terheli a teljesítési kötelezettség (a sértettet fizetési, a gazdasági társaságot szolgáltatási). Amennyiben a gazdasági társaság a szerződésben rögzített kötelezettségének nem tesz eleget, és valamely jogtalan – a Btk. különös részébe ütköző – magatartásával kárt okoz, úgy a sértett fél alappal fordulhat a rendőrséghez feljelentés megtétele végett, amely a büntetőeljárás megindításának feltétele. A büntetőeljárás megindulásával a gazdasági társasággal szerződő fél a sértett (Be. 51. § (1) bekezdése) pozíciójába lép. E bűncselekmény adott esetben, a felszámolási eljárás elrendelésétől függően⁵¹ a Btk 404. § (1) bekezdésében szabályozott csődbűncselekmény.

A feljelentéssel párhuzamosan a sértettek egyike, vagy más, a gazdasági társasággal szerződő hitelező fél kezdeményezheti a felszámolási eljárás megindítását az adós gazdasági társaság ellen, hiszen annak a Cstv. 22. § (1) bekezdésében foglalt feltétele, azaz az adós

⁵¹ Jelen tanulmányban a csődbűncselekmény esetét vizsgálom. Amennyiben a felszámolási eljárás nem indul meg, úgy a Btk. 373. §-a szerinti csalás bűncselekménye valósul meg.

gazdasági társaság fizetésképtelenségi helyzete fennáll.⁵² A felszámolás elrendelését követően pedig – függetlenül a megindult nyomozástól – a sértett hitelezőként (Cstv. 3. § (1) bekezdés c) pontja) jelentkezhets be a felszámolási eljárásba.

E jogviszonyban egyértelműen keverednek a jogágak, hiszen míg a szerződéses kapcsolat polgári jogi jogviszonyt feltételez, addig az ügyvezető által elkövetett bűncselekmény már büntetőjogi kategóriába tartozik. Alapvetően rögzíthető az a tény, hogy míg a hitelezőnek a gazdasági társasággal szemben áll fenn követelése, addig a sértett kizárólag a gazdasági társaság ügyvezetőjével szemben jelenthet be polgári jogi igényt, hiszen a büntetőeljárásban nem a gazdasági társaságot, hanem annak ügyvezetőjét, mint természetes személyt vonják felelősségre. Tehát annak ellenére, hogy a kezdeti szerződő fél egyszerre gyakorolja a hitelező és sértett jogait, szerepei kettéválnak, és más-más jogterületen kell fellépnie jogai érvényesítése érdekében.

A kezdeti szerződéses kapcsolat a büntetőjogi felelősségre vonás, és a mellérendelt partnerek közötti polgári/gazdasági jogi kapcsolat folytán két irányba ágazik el, és bár különböző úton, de egyazon eredményt nyújtják a károsult szemszögéből. E két eredmény azonossága okozza azonban a gyakorlatban a polgári jogi igény sértetti érvényesítésének problémáját.

III.5.2. A hatáskör problémája

Mindenképpen említést érdemel a Cstv. 33. § (1) bekezdése szerinti polgári per, illetőleg csődbűncselekmény elkövetése miatt indult büntetőeljárás összehasonlítása hatásköri szempontból. Kétségtelen, hogy a büntetőbíróság a polgári jogi igény elbírásakor quasi polgári bíróságként jár el. A kérdés az, hogy mint ilyet, kötelezik-e a polgári perrendtartás szabályai, a Cstv., illetve a Pp. rendelkezései bírnak-e kötelező erővel hatásköri kérdésekben.

A Cstv. 33/A. § (1) bekezdése tényként rögzíti, hogy az ügyvezetői magánjogi közvetlen felelősség megállapítására a csődbíróság, azaz a Cstv. 6. § (1) bekezdésében megjelölt törvényszék rendelkezik hatáskörrel.

⁵² Ellenkező esetben nyilván visszafizetné a tartozását, és nem valósulna meg bűncselekmény.

A Be. 15. §-a értelmében a csődbűncselekmény elbírálására első fokon a helyi bíróság rendelkezik hatáskörrel.

A Cstv. 33/A. § (1) bekezdésének a Cstv. 6. §-ára utaló, hatáskört szabályozó rendelkezésére tekintettel egyértelmű, hogy a büntető (helyi) bíróságok nem járhatnak el – a csődbűncselekmény elbírálása során – quasi csődbíróságként is, s ekként nem folytathatnak le bizonyítást a magánjogi felelősség kérdésében, nem dönthetnek az ügyvezetői polgári jogi felelősségről, s így a polgári jogi igényről, mert ez esetben törvénytelenül vonnák el a hatáskört a magasabb hatáskörű bíróságtól, a törvényszéktől. Ügyvezetői magánjogi felelősség megállapítása – azaz a Cstv. 33/A. §-ában szabályozott eljárás lefolytatása – nélkül pedig a gazdasági társaság – és nem annak ügyvezetője – által okozott kárért az ügyvezető, azaz a büntetőeljárás vádlottja nem felelhet, hiszen az ügyvezető alapvetően harmadik fél a sértett és a gazdasági társaság közötti szerződéses jogviszonyban.

Megfontolást érdemel ugyanakkor az is, hogy a polgári jogi igény sajátosan büntetőjogi jogintézmény. Vajon ez a tény megteremti a Be. 13. §-a szerint hatáskörrel rendelkező büntetőbíróság számára azt a lehetőséget és egyben kötelezettséget, hogy a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány stb. mértékéig a kártérítési igényt elbírálja? A Be. 54. § (7) bekezdése szerint, ha a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatos eljárási kérdéstről a Be. nem rendelkezik, a polgári eljárás szabályait kell alkalmazni, feltéve, hogy azok a Be.-vel, illetőleg a büntetőeljárás jellegével nem ellentétesek. Érthetjük-e úgy e rendelkezést, hogy hatásköri kérdésekben a polgári jog szabályait kell alkalmaznunk?

Az előbbieken vázolt ellentétet a jogirodalom még nem oldotta fel, így a fent megállapított hatáskör hiánya folytán a magánfél által bejelentett polgári jogi igény elbírálása a büntetőeljárásban – álláspontom szerint – továbbra is kizárt, annak megítélése egyértelműen jogszabályellenes.

III.5.3. A hitelező és sértett problémája

A fenti következtetésre jutunk akkor is, ha nem a bíróságok hatáskörének problémáján, hanem a sértett és hitelező szerepkörén keresztül közelítjük meg a polgári jogi igény elbírálásának lehetőségét.

Beláthatjuk, hogy a gazdasági társaságokkal szerződők többsége nincs tisztában a felszámolási eljárás folyamatával, és nem napilap gyakorisággal olvassák a Cégközlönyt, mely jogi iránymutatásul szolgál a felszámolási eljárásba történő hitelezőkénti bejelentkezés vonatkozásában. A károsultak gyakran nem is tudnak a felszámolási eljárás megindulásáról, úgy vélik, hogy a rendőrségen tett feljelentésük nyomán káruk majd a büntetőeljárás során megtérül. Azon túl, hogy ez egy alapvetően téves feltételezés, ebből adódik az is, hogy kicsúsznak a felszámolási eljárás során a hitelezőkénti igényérvényesítés lehetőségéből, és követelésük elévül.⁵³

A fenti jogviszonyban a bűncselekmény áldozatául esett károsult a gazdasági társasággal áll szerződéses jogviszonyban, követelésének főkötelezettje a vele szerződő gazdasági társaság, míg a mögöttesen felelős személy – a Cstv. 33/A. §-a értelmében - a társaság ügyvezetője. Amennyiben a hitelező, vagy nevében a felszámoló a Cstv. 33/A. § (1) bekezdése alapján az ügyvezetői felelősség megállapítása iránt megállapítási keresetet terjeszt elő a gazdasági társaság ügyvezetőjével szemben, és a csődbíróság az ügyvezető e felelősségét megállapítja, úgy a mögöttes felelősség realizálódik, és az ügyvezető a főkötelezettel egy sorban felelőssé válik az okozott kár erejéig.

A mögöttes felelősségről szóló 1/2007. Polgári jogegységi határozat rendelkezéseiből megállapítható, hogy a követelés főkötelezettel szembeni elévülésével a mögöttesen (járulékosan) kötelezett személy felelőssége is elévül, tehát ezen időponttól a követelés vele szemben sem érvényesíthető.

A fentiekből az következik, hogy amennyiben a büntetőeljárás során polgári jogi igényt érvényesíteni kívánó sértett (magánfél) a felszámolási eljárásba hitelezőként⁵⁴ nem jelentkezik be, úgy követelése a főkötelezettel, azaz a gazdasági társasággal szemben elévül, ennek következtében pedig a mögöttesen felelős személy, azaz az ügyvezető sem vonható polgári jogi értelemben felelősségre az okozott kárért, annak megtérítéséért nem felel. Az ilyen „quasi hitelezők” által bejelentett polgári jogi igények tehát alapvetően rúgják fel „a büntetőeljárás nem szolgálhat a polgári igény érvényesítésének újabb útjával” elvét, hiszen az egyértelmű

⁵³ A Cstv. 37. § (3) bekezdése szerint az (1)-(2) bekezdésekben foglalt esetekben a 180 napos határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.

⁵⁴ A Cstv. 3. § (1) bekezdés c) pontja határozza meg a hitelezők fogalmát, amely alapján rögzíthető az is, hogy a büntetőeljárás során polgári jogi igényt érvényesítők nem tartoznak a hitelezők körébe, ők a regisztrációs díjat nem fizették meg.

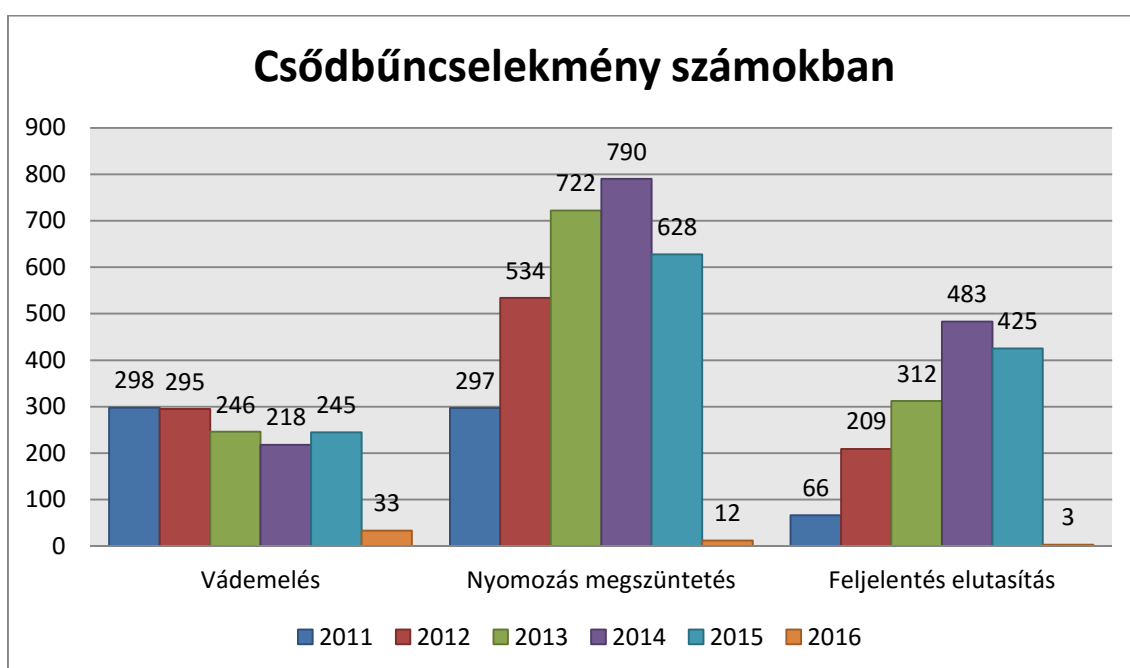
önhibába – a felszámolási eljárásban történő igényérvényesítés hiánya – követelésüket elévültté teszi, mely igény ismételt érvényesítését a büntetőbíróóságoknak – más lehetőség hányában – el kell utasítania.

Érdekes ellentét mutatkozik meg ugyanakkor, ha a kérdést úgy közelítjük meg, hogy a polgári jogi igény érvényesítésére bűncselekménnyel okozott kár miatt kerül sor. A Ptk. 6:533. § (1) bekezdése értelmében a bűncselekménnyel okozott kár esetén a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül, így ezen jogalap nem vitathatóan lehetőséget ad a sértettnek követelése érvényesítésére. A csődbűncselekmény sértettje a hitelező, aki a fenti fogalom-meghatározás szerint a felszámolás kezdő időpontja után csak az lehet, akit a felszámoló nyilvántartásba vett. Ennélfogva, amennyiben a hitelező elmulasztja a regisztrációt, lényegében nem lesz hitelező, s ekként a büntetőeljárásban sértetti pozíciót sem tölthet be, így magánfélként sem jogosult polgári jogi igény előterjesztésére.

Mindezek alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a büntetőbíróóságok számára csupán az az egy út létezik a polgári jogi igény tekintetében a csődbűncselekmény elbírálása kapcsán, hogy azt egyéb törvényes útra utasítják.

IV. Záró gondolatok

A bírósági szakig eljutott csődbűncselekmények száma 2011. évtől kezdődően fokozatosan csökken, de átlagban évi 240-300 közé tehető (1. számú ábra). Ezzel szemben érdekes képet mutat a csődbűncselekmény elkövetése miatt indított büntetőeljárások megszüntetésének száma, amely éves szinten több mint kétszerese a vádemelésig eljutott ügyeknek. Ha ezeket a számokat összehasonlítanánk az adott évben megindult csőd- és felszámolási eljárások számával, egyértelműen arra a következtetésre jutnánk, hogy a csődbűncselekmény látenciája – más gazdasági bűncselekményekhez hasonlóan – magas.

1. számú ábra⁵⁵

Sajnos arra vonatkozóan nincs adat, hogy az eljárások megszüntetése milyen okból történik, de feltételezhető, hogy az ügyek jelentős része a bizonyítottságon, illetőleg annak hiányán bukik el. Fentebb utaltam arra, hogy a csődbűncselekmény elkövetésének bizonyítása kiemelkedően nehéz, egységes gyakorlat a bíróságok között még nem alakult ki. Lehetséges megoldásnak tartom jelen tanulmányban bemutatott bizonyítási eljárás egyfajta általánossá

⁵⁵

tételét, de mindenképp iránymutatásul szolgálhat az egységes ítélkezés elősegítésére.

Alapvető kérdés továbbá a csődbűncselekmény és a fizetéseképtelenségi törvény jövőbeni kapcsolata is. A csődjog restoratív, helyreállító, a gazdasági rentabilitást lehetőleg fenntartó szemléletével szemben a büntetőjog represszív módon kezeli a kérdéseket, nem „menteni” kíván, hanem büntetni kényszerül. A dilemma abban összegezhető, hogy a két eltérő szemléletmód azonos alapokra épülhet-e.

Figyelmet érdemel prof. dr. Tóth Mihály javaslata, mely a büntethetőséget inkább szűkebbre vonná. A szerző utal arra, hogy ez kihatással lehet az eljárás eredményességére, de azokra több elvi alappal kerülne sor. A csődeljárás esetében nézete szerint a tettek veszélyessége akkor kezdődik, amikor az adós cég a fizetési haladékhöz a hitelezők hozzájárulását nem kapta meg, vagy a fizetési haladék tartama alatt a hitelezőkkel az egyezség nem jön létre. A csődeljárás megindítása helyett tehát a bűncselekmény akkor lenne büntethető, ha az adós a hitelezőktől fizetési haladékot nem kapott, illetve, ha az eljárást megszüntető végzés jogerőre emelkedett, feltéve, hogy a bíróság az eljárást azért szüntette meg, mert a hitelezőkkel nem jött létre egyezség, azt nem hagyta jóvá, vagy az egyezség nem felel meg az egyezségekre vonatkozó törvényi előírásoknak.⁵⁶

Ez az álláspont azért megfontolásra érdemes, mert a csődeljárás alapvetően a reorganizációt szolgálná, arra kíván lehetőséget adni, hogy az adós a hitelezőkkel együttműködve elkerülhesse a fizetéseképtelenséget. Ez utóbbi ugyanis az eljárás megindításának nem feltétele. A csődeljárás célzott szerepe az, hogy az adós csődvédelmet kérjen a hitelezőkkel szemben. Az adósok azonban a gyakorlati tapasztalatok alapján nem vállalják a csődeljárás megindítását, mivel felhívják magukra a hitelezők figyelmét és kiteszik magukat egy későbbi felszámolási eljárásnak.⁵⁷

Ha mindehhez még hozzátesszük, hogy a csődeljárás adós általi kezdeményezése nyitja meg adott esetben a kérelmet előterjesztő személy büntethetőségét, úgy nem nehéz belátni, hogy a hatályos büntetőjogi szabályozás további gátját képezheti az adósok egyébként sem túl nagy csődeljárás kezdeményezési készségének. Ily módon pedig a csődeljárás jogintézménye sem képes rendeltetését betölteni.

⁵⁶ Tóth Mihály: Néhány szempont a gazdasági bűncselekmények új szabályozásához. II. rész. 5.old.

⁵⁷ Juhász László: A magyar fizetéseképtelenségi jog kézikönyve. 93.old.

Álláspontom szerint változtatni soha nem késő. Különösen akkor nem, ha látjuk a szabályozás gyenge pontjait, és megfelelő alternatíva áll rendelkezésünkre a hibák kiküszöbölésére. A csődbűncselekmények felderítésétől a bírósági eljárásig ne csak a büntető jogszabályok rendelkezéseit vegyük figyelembe, hanem igenis merjük felhasználni a civilisztika eredményeit, főképp akkor, ha eszközkészlete a gazdasági világ feltérképezése tekintetében szélesebb.

dr. Tihanyi Márk

Forrásjegyzék

Felhasznált irodalom:

- Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. kötet, Okirat hamisítás. Bélyeghamisítás. Védjegybitorlás, Csalárd és vétkes bukás, Athenaeum, Budapest 1929.
- Blackstone' s Criminal Practice, ed. Peter Murphy, Oxford, 2004.
- Brehószki Márta: Mennyire korlátolt a jogi személy gazdasági társaságok tagjainak felelőssége? A felelősség-áttörés hazánkban és a „lepelátszúrás”doktrínája az Amerikai Egyesült Államokban (PhD értekezés), Budapest, 2009.
- Csőke Andrea – Fodorné dr. Lettner Erzsébet – Juhász Csaba: A csődtörvény magyarázata, Complex Kiadó Kft., 2009.
- Fazekas Judit - Mátyás Imre: A fizetéseképtelenség szabályozása az Európai Unióban és Magyarországon, in: Bér garancia és a csőd-, felszámolási eljárás reformja. Szerk.: Miskolczi Bodnár Péter - Prugberger Tamás, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2005.
- Ferenczy Endre: A csődről vallott nézeteink változásáról. Vezetéstudomány 1992/7.
- Gula József PhD: A fizetéseképtelenségi eljárások és a fizetéseképtelenségi bűncselekmények kapcsolatának egyes aspektusai, in: Tanulmányok Tóth Mihály professzor 60. születésnapja tiszteletére, Pécs, 2011.
- Gula József: A gazdasági bűncselekmények, in: Fehér Lenke - Görgényi Ilona - Gula József - Horváth Tibor - Lévay Miklós - Sántha Ferenc - Váradi Erika: Magyar Büntetőjog Különös Rész, Szerk.: Horváth Tibor - Lévay Miklós, CompLex Kiadó, Budapest, 2009.
- Herczeg Mihály: Magyar csődtörvény, Franklin, Budapest, 1894.

- Juhász László a Magyar Fizetéseképtelenségi Jog Kézikönyve I. kötet, Miskolc, 2012.
- Magyar Büntetőjog Kommentár a gyakorlat számára, HVGorac Könyvkiadó 2013.
- Miskolczi Bodnár Péter - Török Gábor: A magyar csődjog alapjai, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002.
- Miskolczi Bodnár Péter: Bevezetés a fizetéseképtelenség jogába, Unió Kiadó, Budapest, 2002.
- Tihanyi Márk: A csődbűncselekmény és a polgári jogi igény: egy összeférhetetlen páros <http://www.mabie.hu/node/2143>, letöltési állapot: 2016. március 15. ill. <http://www.arsboni.hu/a-csodbuncselekmény-es-a-polgari-jogi-igeny-egy-osszeferhetetlen-paros.html> letöltési állapot: 2016. március 15.
- Tóth Mihály: Néhány szempont a gazdasági bűncselekmények új szabályozásához II. rész, Büntetőjogi kodifikáció 2004/4.
- Tóth Mihály – Török Gábor: A csődjog változó szempontrendszerének hatása a büntetőjogi szabályozásra, in: Gazdasági büntetőjogi tanulmányok, szerk. Tóth Mihály – Gál István László, PTE-ÁJK, Pécs, 2005.
- Török Gábor: Csak semmi pánik. Mi jön a csőd után? Bethlen, 1989.
- Török Gábor: Csődjog, felszámolási eljárás, állami szanálás, ELTE JTI, Budapest, 1986

Hivatkozott bírósági határozatok:

- Kúria Gfv.VII.30.247/2013/9. szám
- Kúria Bfv. IV.378/2000. szám (BH 2001.102)
- Kúria Bfv.II.238/2007/5.szám
- Kúria Bfv.IV.1.255/1999/5.szám
- Kúria Bfv.III.140/2002/3.szám
- Kúria Bfv.II.238/2007/5.szám
- Kúria Gfv.X.30.150/2011/3. szám
- LB-H-BJ-2011-185. szám
- Fővárosi Ítéltábla 9.Pf.21.539/2007/3. szám
- Fővárosi Ítéltábla 9.Pf.20.647/2007/9. szám
- A mögöttes felelősségről szóló 1/2007. Polgári jogegységi határozat

Hivatkozott jogszabályok jegyzéke:

- a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (Cstv.)
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (Btk.)
- Insolvency Act
- a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény módosításáról szóló 2006. évi VI. törvény
- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.)
- a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.)
- a csődről szóló törvény koncepciójáról és a gazdasági forgalom kiszámíthatóbb, átláthatóbb működését elősegítő intézkedésekről szóló 1094/2005. (IX.19.) Korm. határozat
- a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.)
- a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.)